

מצרים: מלחמת זהויות

המאבק העיקרי במצרים אינו סביב הלגיטימיות של הדמוקרטיה הליברלית - אלא סביב עצם הלגיטימיות של מדינת הלאום ושל המשפט הבינלאומי. הזרם הלאומי-דמוקרטי-ליברלי יוכל לגבור על המחנה האסלאמי רק באמצעות תמיכה מערבית גורפת

אילון ירדן

עידת האדמה שפקדה את מצרים בשבועות האחרונים הפתיעה את כל אותם מומחים שהאמינו כי שלטון מובארכ יציב ועשוי להתקיים עוד שנים רבות. אין זו הפעם הראשונה שהמומחים שלנו מופתעים ממה שקורה, וככל הנראה אף לא הפעם האחרונה. מתברר שוב כי אלו יכולים לנבא את העבר אך לא דווקא את העתיד.

אותם מומחים חווים מהדורה חוזרת של תרחיש טהרן 1979. לשיטתם, כל התקוממות המונים חייבת לעבור שלושה שלבים: התקוממות ספונטנית או מודרכת, מלחמת אזרחים ולבסוף השתלטות הקבוצה המאורגנת, החזקה והנחושה ביותר (במקרה המצרי מדובר באחים המוסלמים) - ולא דווקא כינון דמוקרטיה ליברלית בנוסח המערב. כך קרה בטהרן בי"ט 1979, כך קרה ברוסיה של 1917 וכך קרה גם במקומות אחרים בעולם.

האמנם אין מנוס מחזרה על הסיטואציה האיראני במצרים? האמנם הכרח הוא שמצרים תיפול בידי האסלאם הפונדמנטליסטי? אולי דווקא יזכו המצרים לחופש בדומה לזה שבו זכו עמי מזרח אירופה לאחר התמוטטות הקומוניזם ברוסיה?

שאלות אלו (הנגזרות מהן) קשורות באופן הדוק בשאלות מדרג גבוה יותר, היסטוריוסופיות במהותן, שבהן עוסקת הפילוסופיה של ההיסטוריה. שאלת קיומו או אי-קיומו של דטרמיניזם היסטורי היא אולי המרכזית שבהן, ולכן התשובה לגביה קודמת לכל תשובה אחרת. עמדתי בשאלה זו היא שלא קיים דטרמיניזם היסטורי מוחלט, אך גם לא חופש אלתור מוחלט. נתיב מהלכה של ההיסטוריה הוא פשרה בין רצונותיהם של בני אדם, כוחותיהם, מורשתם והנסיבות ההיסטוריות שבתוכן הם פועלים. השאלה לאן תצעד מצרים תלויה אפוא ברצונותיהם של המצרים, כוחותיהם העצמיים ובנסיבות הבינלאומיות שבתוכן הם פועלים.

שלושה מחנות

קשה לזהות ולהגדיר את רצונותיו של העם המצרי. כמו במדינות אחרות, לא קיים רצון כללי אחד (כפי שזה הגדר במשנתו של רוטו) אלא מספר רב של רצונות, המשתקפים במידה מסוימת בזרמים הפוליטיים ובמפלגות השונות. מבחינה זו המצב שם דומה למצב במדינות המערב, אך קיים הבדל יסודי אחד: בניגוד למערב ישנו קונסנזוס לגבי המבנה המדיני הרצוי - מדינת הלאום - הרי שבמצרים חלוקות הדעות דווקא בנקודה זו, ומשום כך שונה הפוליטיקה המצרית בפרט והמזרח תיכונית בכלל מהפוליטיקה המערבית.

לכל אחד מהזרמים הפוליטיים במצרים תפיסת מדינה שונה. דרמים פוליטיים אלה אינם חופפים למפלגות השונות, אלא משקפים עמדות יסודיות שונות לגבי הדגם המדיני הרצוי, ומתחלקים לשלושה: הזרם הלאומי, הזרם הפנימי והזרם הפניאסלאמי.

הזרם הלאומי תופס את מצרים כ"מדינת לאום" במובן המערבי של המושג - זהות טריטוריאלית תובעת ריבונות על אדמת הלאום המוגדרת לכל מעורבות חיצונית בקביעת גורלה. הזרם הפנימי תופס את "מדינת הלאום" כזהות לשונית-תרבותית (בדומה לזהות הלאומית הגרמנית בתקופת הרייך השלישי), כשמבחינתו כל עמי המזרח תיכון מהווים עם אחד המשפיע בין מדינות רבות, שאותו יש לאחד במסגרת מדינה אחת. תנועה זו הגיעה לשיאה

מוסלמים, ערבים או מצרים. תפילת צהרים בכיכר תחריר

בתקופת נאצר אך החלה דועכת לאחר מפלת 1967, והגיעה לסוף דרכה (זמנית לפחות) לאחר נפילת סדאם חוסיין ב-2003.

השלישי שבורמים אלה הוא הזרם הפניאסלאמי. מבחינתו מדינת הלאום היא סוג של ריאקציה, חזרה לימי השבטיות האלילית ("תקופת הג'הליה") שובאה מ"אומת הכפירה" ("הכופרים באסלאם הם אומה אחת") - ולכן הוא דוחה אותה על הסף. האידיאל הפוליטי של זרם זה הוא כינון מחדש של החליפות המוסלמית, שתאחד את כל המוסלמים בעולם במסגרת מדינית אחת.

לזהות המוסלמית אין מקבילה בעולם המערבי, שבו קיימת הבחנה בין "הקהילייה הלאומית", שהיא זהות טריטוריאלית, לבין "הקהילייה הדתית", שהיא זהות תרבותית-דתית. לפי התפיסה המערבית המודרנית קיימת הפרדת רשויות מוחלטת בין שתי זהויות קיוניות אלו. רק לזהות הטריטוריאלית יש זכות להגדרה עצמית פוליטית, היינו לכינון מדינת לאום, ואילו לקהיליית הדתיות זכות לאוטונומיה תרבותית בלבד. לעומת זאת, לפי תפיסת האסלאם הפרדה זו היא מלאכותית, ולכן המסגרת המדינית הרצויה היא זו המאחדת את הזהויות השונות, כשלת יש עדיפות על פני הטריטוריה ואפילו על פני הלשון. מסיבה זו שולל הזרם הפניאסלאמי לא רק את מדינת הלאום, אלא גם את הפניאסלאמי, באשר זו אינה אלא דת חילונית, "דת מויפת" ("אסלאם לייט").

שילת המערב

מעבר למדינת הלאום שולל הזרם הפניאסלאמי גם את הדמוקרטיה הליברלית ואת המשפט הבינלאומי הנגזרים ממנה. בין האידיאולוגיה הלאומית לדמוקרטיה הליברלית קיים קשר היסטורי ומהותי, שבו משקפות הן את התביעה לחירות ההמונים

משלטון זר במובן האתני והמשפטי כאחד. שלטון זר במובן האתני הוא שלטון כפוי של מדינה זרה ואילו שלטון זר במובן המשפטי הוא כל שלטון שאינו נבחר בבחירות חופשיות על ידי ההמונים. מבחינה זו החוט המקשר בין לאומיות לדמוקרטיה ליברלית הוא העיקרון של חופש קיוני, במובן הרחב של מושג זה, והוא משלים לעיקרון של חופש אישי, בחינת שני צדדים של מטבע אחד.

גם בין האידיאולוגיה הלאומית למשפט הבינלאומי קיים קשר היסטורי ומהותי. רק משנוצרה יחידת יסוד חדשה בהיסטוריה - מדינת הלאום - החלה להיווצר מערכת המשפט הבינלאומית, שירשה את מערכות המשפט האימפריאליות. מערכות המשפט האימפריאליות היו מבוססות על שליטה של מוקד אימפריאלי בטריטוריות הכפופות לו, וכתוצאה מכך לא שרר שוויון זכויות בין העמים. לעומת זאת, כינון המשפט הבינלאומי המודרני הקנה משמעות חדשה גם למושגים "מלחמה" ו"שלוש". במסגרת האימפריאלית הושג השלום על ידי יתרון כוח של המוקד האימפריאלי על פני הטריטוריות הכפופות לו, דוגמת "השלום הרומאני" (pax romana). במסגרת זו נכרתו גם הסכמי שלום, שלא היו אלא כתב כניעה שהכתוב החזק לחלש. המלחמה הייתה מצב קבע, שהופסק מדי פעם על ידי תקופות שלום ארעיות.

לעומת זאת, במשפט הבינלאומי מבוסס השלום על זכות ולא על כוח. לכל עם זכות מוחלטת לשלום, כשם שלכל יחיד זכות מוחלטת לחיות. מכאן שהשלום הוא המצב הנורמטיבי הבסיסי, והמלחמה היא הפרת הנורמה, בבחינת "פשע נגד השלום", ובמקרה של השמדת עם (ג'נוסייד) - "פשע נגד האנושות".

על פי תפיסת האסלאם הזהות הקיונית הלגיטימית היחידה היא "אומת האסלאם", המשפט הלגיטימי היחיד הוא השריעה, המדינה הלגיטימית היחידה היא החליפות, ושולם עולמי ישו רק כשכל האומות יהיו כפופות לחליפות ולדת האסלאם. לזרם הפניאסלאמי, נושא הדגל של אידיאולוגיה זו, יש אפוא אג'נדה משלו, השוללת את הקשר הגורדי בין מדינת הלאום, הדמוקרטיה הליברלית, המשפט הבינלאומי והשלום כמצב נורמטיבי.

זהות לא מגובשת

מאבק הזהויות במצרים לא החל אתמול. הוא נמשך מאז המפגש עם המערב בראשית המאה ה-19. ככל עמי האזור, גם המצרים היו נאמנים עד אז לחליפות שנשלטה מאיסטנבול, אף ששלטה בה שושלת המונגולים. זהות המדינה העות'מאנית הייתה מוסלמית ולכן התקבלה מרותה באופן טבעי. עם התפוררות האימפריה העות'מאנית צצו ועלו על חרבותיה שתי תנועות - תנועה תורכית טריטוריאלית ותנועה פניאסלאמית לשונית-תרבותית. קצת מאוחר יותר החלה מתגבשת במצרים התנועה הלאומית-טריטוריאלית, שקיבלה את השראתה מעברה הפרעוני, הטרם ערבי-מוסלמי. לזהות הטריטוריאלית המצרית היה הון לאומי רב, שבאמצעותו ניתן היה לבסס זהות נבדלת זו ממשקל נגד לתנועות האיחוד היריבות - התנועה הפניאסלאמית והתנועה הפניאסלאמית. מאז לא פוסקים

עורך אילון ירדן הוא מחבר הספר "ההתחברות הישראלית" - לחופה ירדן אסולין

לוח אירועים

במדור זה מתפרסמים, ללא תשלום, שיעורים והרצאות לשרוע הקרוב: מיום ראשון עד מוצ"ש. נא לשלוח כשבוועים לפני מועד האירוע
פקס 03-5628877 או בדוא"ל: tova@makorrishon.co.il עורכת הלוח: טובה שטיינר

אטליה שמי

סדנת היצירה של הפסל יחיאל שמי, קיבוץ כברי

הבאים בשערי נת"ג נחשפים לאנדרטת הענק לזכרה של חטיבת השריון 8. הנוסעים ליד חוף אכזיב צופים באנדרטת "פסל הים" שנוצרה משרייה של אוניית המעפילים "פטריה". יצירות פיסוליות אלו, כמו רבות ברחבי העולם והארץ, הינן יצירותיו של האמן יחיאל שמי (1922-2003), חבר קיבוץ כברי.

שמי עסק ביצירה אמנותית באופן מלא, תוך מאבק על ההכרה ביצירת האמן כחלק אינטגרלי של הקיבוץ, ובאותה עת מילא חובותיו בכל תפקיד שהוטל עליו.

יחיאל שמי נמנה על קבוצת "אופקים חדשים" והשתתף בתערוכותיה בשנות ה-50 ובתחילת שנות ה-60.

פסליו הראשונים היו עבודות בעץ ובאבן, יצירות פיגורטיביות. השפעת התפשטות אמנות האבסטרקט הביאה את האמן למעבר ליצירה במתכת (1955) וממילא לעיסוק במופשט.

יחיאל שמי התבלט כאחד האמנים המובילים בישראל וזכה לפרסים ויקרתיים בתחום האמנות.

בני משפחתו, בעזרת קיבוץ כברי, יזמו את פתיחת הסטודיו שבו פיסל, צייר ויצר במשך שנים רבות לקהל הרחב. "אטליה שמי" מחולק ל-4 אגפים. חצר הסטודיו הפכה למוזיאון פתוח ומרתק שבו מוצגות יצירותיו הפיסוליות גדולות הממדים. האולם המרכזי הינו סדנת עבודתו, שבה כלי הפיסול ומכשבי לכיפוף מתכות לצד תצוגה של עבודותיו בעץ ובאבן, בולטת בתצוגה יצירתו המונומנטלית "אדם בערבה"

(1952), שמאחוריה סיפור היסטורי מעניין (שהגיע גם לערכאות משפטיות). באולם זה ניתן לעקוב אחר התפתחות יצירתו במתכת, מהסמי אבסטרקט ועד למופשט במיטבו.

מפנית המרגוע והמחשבה של האמן משתקף הנוף הפסטורלי של הגליל המערבי. באולם הרביעי והמפתיע מוצגות יצירותיו המגוונות של שמי, שבהן החל בשנות ה-70. תצוגה מעניינת הינה מקטות (דגמי היצירה) של פסלים ואנדרטאות כחוקמה לביצועם.

ההישגות ליצירותיו של הפסל שמי הינה שיעור מרתק בתהליך הפתוחות של אחד מגדולי היוצרים הישראלים. ההרגשה הינה שמסות המתכות הקשיחות כאילו נילושו על ידי היוצר כעיסת בצק והפכו לפסלים, שהינם עדות לגדולתו של יחיאל שמי כאמן. חוויות הביקור בלתי נשכחת ומיולצת כחום (מומלץ לתאם את הביקור - 04-9952709 או -052-8840215)

ואגב, אם החלטתם לבקר בקיבוץ כברי, הוסיפו לביקורכם את סדנת ההדפס שבקיבוץ ואת הגלריה לאמנות (מתחת לחדר האוכל).

דוד גדנקן

הסחר העולמי.

השפעה מבחון

על רקע ניתוח קצר זה ניתן אפוא לבחון בפרספקטיבה שונה את המתחולל היום במצרים. המאבק העיקרי במצרים אינו סביב הלגיטימיות של הדמוקרטיה הליברלית בלבד - אלא סביב הלגיטימיות של הדמוקרטיה, מדינת הלאום והמשפט הבינלאומי כמקשה אחת. האחים המוסלמים מציעים חלופה ממשית לא רק לדמוקרטיה הליברלית, אלא למכלול הדפוסים הפוליטיים-משפטיים המערביים.

כל עוד לא תופנם תובנה זו בקרב דעת הקהל המערבית, יתנהל הוויכוח סביב דילמת כוונות. דמוקרטיה ליברלית ניתן יהיה לכוון במצרים רק אם תתגשש מסה קריטית בקרב הציבור המצרי לטובת המכלול של מדינת לאום, משפט בינלאומי ומשטר דמוקרטי-ליברלי - ולטובת העדפתו של זה על פני המכלול של חליפת אסלאמית, שריעה ומשטר תיאוקרטי.

מצרים של היום תלויה באופן מוחלט במערב, ובלעדיו אין היא יכולה להתקיים. תלות זו אינה נגזרת רק מהסיוע הכספי והטכנולוגי שמספק הממשל האסלאמי לממשל המצרי, אלא גם מהתלות הכלכלית באירופה ובאר"ב (מסחר, טכנולוגיה, תיירות ועוד). לכן, תוצאת האירועים במצרים תלויה במשחק הכוחות הבינלאומיים לא פחות מאשר במשחק הכוחות הפנים-מצריים.

מצרים של היום אינה אירן של 1979, כשם שאירן של היום אינה אירן של 1979. בתקופה היא עדיין לא הומצא מחשב האישי, האינטרנט והרשתות החברתיות. אז עדיין הייתה המלחמה הקרה בעיצומה - מאבק שאפשר לחשקני המשנה במזרח התיכון חופש פעולה רחב הרבה יותר. היום שונה המצב לחלוטין. מכישלון מהפכת הנגד באיראן לפני כשנה חוצי לא ניתן להסיק שמהפכות במזרח התיכון אינן אפשריות. אלא רק לצורך התממשותן נדרשת תמיכה מערבית מאסיבית.

גורל האירועים במצרים יקבע אפוא לא רק על ידי מה שירצו ויעשו המוני העם במצרים, אלא גם - ואולי בעיקר - על ידי העמדה שתתגשש במערב ביחס לאירועים אלה ובמה שזה יעשה. רעידת האדמה במצרים החלה אומנם ביזומה מקומית, אך אחיזתה תיקבע במחוז, בעיקר על ידי ארה"ב והאחוד האירופי. בפני שני שחקנים מרכזיים אלה נפתחה עתה הזדמנות לסייע לכוחות הפנימיים במצרים לחולל מהפכה של ממש. תמיכת המערב בורם הלאומי-דמוקרטי-ליברלי תסייע לו לגבור על המחנה האסלאמי, וברוך זו לחולל מהפכה לא רק במצרים אלא גם במזרח התיכון כולו. מהפכה מעין זו עשויה אף פלשים קץ לא רק להתפשטות הסרטן האיראני, אלא גם למגמות ההקצנה בתורכיה. ■

yarden-e@bezeqint.net

המצרים להתלבט בין אופציות הזרות השונות הפתוחות בפניהם: זהות מצרית, זהות פן-ערבית או זהות פן-אסלאמית.

בשנות ה-30 של המאה ה-20 שלטה עדיין המצריה, שעם חסידיה נמנו רוב אנשי האליטה המצרית, מזגול וטהא חוסיין ועד שיח' אליאזהר מוסטפא אל מרגא. אפילו אנשים שנודעו כפן-ערביסטים, כעבדול רחמן עזאם ועבד אל נאצר, היו כ-1953 בעיקר מצרים ולא ערבים. סיסמות המשטר הנאצרי בראשיתו הייתה "אללה עליון והתפארת למצרים". לאחר מכן גברה נמנת הפן-ערביות במצרים, וזו הגיעה לשיאה בהקמת הקהיליה הערבית המאוחדת עם סוריה (קע"ם). פרישתה של סוריה מאיחוד זה שוב הביאה לעליית המצריה ולירידת הפן-ערביות. המפלה ב-1967 ומותו של נאצר שמו למעשה קץ לתיבות הפן-ערביות של מצרים. מאז נעה מצרים במטוטלת בין ההוויות השונות, וטרם הצליחה לגבש את זהותה באופן סופי. כתוצאה מכך היא מצויה כיום במשבר זהות, העומק יותר מכל משבר אחר עליו מדווחים לנו.

מאמר שפורסם לפני כעשור על ידי סוכני פואד, עורך כתב העת "אל מצרי", מייחס את כל תחלואיה של החברה המצרית לבעיה זו:

הגדרת זהותו של האדם המצרי היא לדעתי הסוגיה החשובה ביותר בכל הנוגע למודרניזציה של מצרים... הגדרת זהות המצריים מהווה את אבן הפינה לבנייתה של מצרים - מצרים התרבותית, מצרים של העי תיד. מצרים שמעמדה לא יהיה נמוך מזה של כל מדינה מתקדמת אחרת, דוגמת צרפת, גרמניה או ארה"ב. הגדרת זהותו של האדם המצרי אינה צריכה להיות כפופה לאמוציות ולמצב הרוח של השליטים, משום שבכל פעם שמשנתה זהותו של האדם המצרי משתנת שאיפותיו ומטרותיו, והמחיר כבד מנשוא. אני מייחל ליום שבו זהותו של האדם המצרי תהיה מצרית, ותו לא... המצרי היה קיים על אדמת מצ" רים לפני בוא האסלאם, הנצרות והיהדות - לפני שנודע לעולם דבר קיומן של מדינות ערביות, אסלא-מיות, יהודיות או נוצריות. מדוע, אם כן, לא תהיה זהותו של האדם המצרי מצרית ותו לא? אני חושש לומר שכל הניסיונות לבצע מודרניזציה של מצרים ידונום לכישלון, כטרם יבינו המצרים את זהותם האמיתית, תית, יגדירו את שייכותם, וידעו מה מאחד אותם ומה מפריד אותם.

הוא מוסיף:

אילו סאדאת היה מלמד את ילדי מצרים בתקופת שלטונו שהם בראש ובראשונה מצרים, לא היינו שומעים על קבוצות טרור ההורגות, משמידות ומשתוללות בשם הדת, ולא היינו רואים כמה מצרעירים של מצרים משתתפים בפשע של הרס מרכז

- "התאוששות ממשברים רגשיים" - הרב אריק נווה. שלישי, 20.30, בביהכ"ס "לכו נרננה", רעננה. 050-7239811.
- "בתרי עברי הנראים" - הקרנת סרט המביא הצצה מרתקת לעולמם של בחורה דתית ובחור חילוני העומדים להינשא. דיון בהשתתפות הרב יעקב אריאל. שלישי, 19.00, במכללת 'אורות ישראל' באלקנה. הכניסה חופשית. 03-9061318.
- בלזו לנעמי - תמר גלעדי שרה נעמי שמר - במופע המוקדש ליצירתה. רביעי, 20.00, במרכז ברודט, צייטלין 22 ת"א. 03-6954522.
- מפגש עם הסופרת אמנונה אלון בעקבות הספר "ותכתבו אהובתנו". שישי, 10.00, במרכז ברודט, ת"א. קפה ועוגה 30-09.30.

צפון

- "הדור קבלה בימי אחשוורוש" - הרנסנס של הזהות היהודית בחברה הישראלית - ערב עיון עם רבני צה"ר: הרב יובל שרלו הרב רונן לוביץ הרב רונן נויבירט שני, במרכז תרבות דתי לנוער, התיכון 39, חיפה. 04-8231068.
- "הפצצה הפרסית" - כל האמת על פיתוח הנשק הגרעיני באיראן, - ההיסטוריון הצבאי אריה יצחקי. שלישי, 20.30, ב"בית גשרים" במושב אילנה. פרטים: 050-5246770.
- אבשלום פרג'ון, מופע סולו על הקאנון, כלי הפריטה העתיק בן 90 המתירם, במופע יצירות מקוריות משולבות באלטריום. חמישי, בהאן החמור הלבן, ברובע האמנים בצפת.

דרום

- "מסע הקסם הפיזי" - מסע מוסיקלי העובר בין מסורות המזרח והמערב. ראשון, 20.00, מנצ"ס ברנע, אשקלון. פרטים: 052-5664144.
- "גם אתה תוכל לשנות את סוף המחזה" - מופע פלייבק פורמלי על תחפשות וסיטואציות משעשעות בחיים ובדייטים, במסגרת הי"ד לרוויקות. חמישי, 20.30, במתנ"ס חוויות שוויץ, שוויץ 52, רחובות. 40.
- "התנ"ך בעיני אמני המיניאטורות" - תערוכה של אגודת אמני המיניאטורות בישראל. בסדנה לאמנות, שדרות דואני 25, יבנה.

ירושלים

- עיונים בשירת אצ"ג: משיחות - מה אמת ומה שקר? - זאב וולטנבוין. ראשון, 19.00, בבית מורשת אצ"ג, יפו 34 י-ם. 02-6231532.
- "כשושנה אדומה ראית" עם סיון הר-שפי וגיליה רוזן במסגרת סדרת מפגשים חודשיים שיעסקו בנשיות ויהדות. שלישי, 20.30, ב"מזון", רשב"ג 30, י-ם 25.
- מדברים אצ"ג - לציון 30 שנה לפטירת אצ"ג - רבקה מרים, ואהרון אלפלד - משיחות על יצירת אצ"ג ויצירתם שלהם, בליווי הכנר ניצן חן וזאל. רביעי, 19.30, בבית מורשת אצ"ג, יפו 34 י-ם. 02-6231532.
- פסטיבל האוכל מסילת ציון - ערב ניוחחות, טעמים וסיפורים עם יעקב המספר והשף סרג'ו במאכלים בניחוח איטלקי. חמישי. פרטים והרשמה: 050-2102877.
- "מי בבית ימי בחוץ בשיר השירים" - פרופ' יאיר קובניץ. שישי, 10.30, במוזיאון ארצות הברית - י-ם. 02-5611066.
- "בלדה לאשה" - נשים יוצרות ומזוהות בזמר העברי, משושנה דמארי עד עפרה חזה. מוצ"ש, 20.30, במוזיאון ארצות הברית, י-ם. 02-5638228.

תל-אביב והאזור

- "היחיד היחיד והשמה שביניהם" - ערב עם הרב אליהו גרביט על בניין העצמיות והווגיות בשמחה. לצעירים/ות (גילאי 22-35) במרכז קהילתי "מבראשית", רחבעם זאבי 2, פתח-תקווה. 20.
- "דפואה מונעת - סגולה לבריאות, אריכות ימים ואיכות חיים" - על תזונה נכונה, פעילות גופנית וההמודדות עם לחצים, ראשון, 20.30, באולם שרת בפתח-תקווה. הכניסה חופשית.
- "טרור בשם האיסלם" - המזרחן ד"ר יורם קהתי, במסגרת סדרת מפגשים "העולם הערבי והמוסלמי לאן?". ראשון, 18.00, במוזיאון ל'בטינסקי, ת"א. 50. 03-5287320. שלושה 4.
- "מדרכי - מנהגי חוק לעם חלש" - הרב קלמן ברי. שני, 21.30, בשיבת לפיד מודיעין, מודיעין. 08-9264141.
- "הדו-שיח בתהילים - תפילה?" - פרופ' אבינועם רוננק, שלישי, 20.30, בביהכ"ס "מניין צעירים", הרצליה. 09-9506802.